

// VERBETEREN
DIGITALE TOEGANKELIJKHEID
IN HET HOGER ONDERWIJS

Voordelen en richtlijnen

/00/ INHOUDSOPGAVE /

/01/	Een goede start	3
/02/	Wat is digitale toegankelijkheid?	4
/03/	Waarom digitale toegankelijkheid?	5
/04/	De voordelen	8
/05/	De kaders	11
	Europese standaard	11
	Nederlandse verplichting	12
	Wet Gelijke Behandeling	13
	Binnen het onderwijs	14
/06/	Een goede start naar toegankelijk hoger onderwijs	16
/07/	Wij kunnen u helpen	18

//01// EEN GOEDE START //

Studenten denken, lezen, kijken en navigeren op 1000 verschillende manieren door uw apps, websites en digitale systemen. Houdt u rekening met studenten die verdwalen in de enorme hoeveelheid content, die geen geluid kunnen horen of video's niet kunnen zien? Of met studenten die bijvoorbeeld een taalachterstand hebben, een slechte internetverbinding hebben, geen geluid kunnen afspelen (in de trein of de bibliotheek). Digitale toegankelijkheid kan voor studenten het verschil maken om wel of niet te kunnen studeren. Elke student die hierdoor wel een studie kan afronden en een werkzaam leven kan doorlopen, is een winst voor de maatschappij.

Steeds meer instellingen willen hun beleid voor digitale toegankelijkheid verbeteren. Niet alleen om te voldoen aan de strenger wordende eisen, maar vooral zodat zoveel mogelijk studenten met succes kunnen studeren en geen enkele student onnodig uitvalt. Het gaat vooral om digitale leer- en werkomgevingen, registratiesystemen, websites en intranet. Deze brochure schetst een beeld van voordelen, richtlijnen en meerjaren-aanpak. En geeft instellingen handvatten om te starten met de verbetering van digitale toegankelijkheid.

Judith Jansen, ECIO, Expertisecentrum inclusief onderwijs
Ron Beenen, Stichting Accessibility

VOLDOEN AAN DIGITALE TOEGANKELIJKHEIDSEISEN?

In deze brochure vindt u antwoord op de vragen:

- Wat is digitale toegankelijkheid?
- Wat levert het mij op?
- Welke kaders liggen vast?
- Hoe pak ik het aan?
- Wie kan mij daarin ondersteunen?

/02/ **Wat is digitale toegankelijkheid?**

Onder digitale toegankelijkheid verstaan we de vindbaarheid, bruikbaarheid en gebruiksvriendelijkheid van digitale informatie en diensten voor iedereen. In het onderwijs gaat het dan met name over websites, digitale leeromgevingen en studie-informatiesystemen. Steeds meer informatie en diensten zijn tegenwoordig (uitsluitend) via internet, intranet en apps te vinden. Roosters, cijfers, nieuws, tentameninschrijvingen, readers, presentaties worden vaak enkel nog digitaal aangeboden.

Al deze systemen moeten zo ontworpen, gebouwd en ingericht zijn dat alle bezoekers ze goed kunnen gebruiken. In alle browsers, op alle platforms en op alle apparaten. Dit heeft grote voordelen voor studenten met een functiebeperking. Tegelijkertijd is digitale toegankelijkheid voor iedereen belangrijk. Bij een goede vindbaarheid en gebruiksvriendelijkheid is elke student en medewerker gebaat.

▶▶ "Ik kan niet in één oogopslag zien welk onderdeel van een tekst relevant is om te lezen. Daarom is het voor mij handig als ik goed door mijn readers kan navigeren en kopjes en 'lees meer' links al langs-springend kan lezen. Zo kan ik ook bij de relevante alinea starten." ▶▶

Nanne, studente dierwetenschappen

▶▶ "Als de lijntjes in een grafiek allemaal verschillende stippels of streepjes hebben, in plaats van kleuren die erg op elkaar lijken, weet ik ook welke lijn wat is. Voor studenten met kleurenblindheid is het dus belangrijk dat informatie in tabellen, legenda en grafieken niet afhankelijk is van kleuren." ▶▶ Tim, student

/03/ **Waarom digitale toegankelijkheid?**

Werken aan digitale toegankelijkheid vraagt om een veranderproces. Ook in het onderwijs.

Dertig procent van de studenten ervaart een functiebeperking en ongeveer een derde ervan wordt daardoor belemmerd bij het studeren. Zo ondervindt 10% van alle studenten belemmeringen tijdens zijn/haar studie vanwege beperkingen als dyslexie, ADHD, psychische problematiek, auditieve, visuele of motorische beperkingen. Toegankelijk gebouwde websites, leeromgevingen en studieinformatiesystemen dragen in belangrijke mate bij aan het wegnemen van belemmeringen. Functioneel zijn dus 10% van alle studenten gebaat bij adequate, toegankelijke onderwijsvoorzieningen.

Studenten met een functiebeperking zijn opvallend tevreden of juist zeer ontevreden over de digitale toegankelijkheid van hun hogeschool of universiteit, zo blijkt uit het meest recente jaar-rapport dat het Centrum Hoger Onderwijs Informatie opstelde op basis van onderzoek binnen de Nationale Studenten Enquête (NSE)

(bron: Jaarrapport C.H.O.I. 2018).

- Werken aan digitale toegankelijkheid
- levert concrete voordelen op, voor
- zowel de organisatie, studenten als
- medewerkers. Bovendien is er een
- wettelijke verplichting om toegankelijk
- te zijn. De nieuwe toegankelijkheids-
- eisen en nationale besluitvorming gaan
- er vanuit dat instellingen de komende
- jaren systematisch werken aan de
- verbetering van de toegankelijkheid
- van digitale producten en online
- systemen.

▶▶ De ene pdf is de andere niet. Als ik de tekst uit een pdf kan selecteren, kan ik die ook laten voorlezen of wat vergroten. Dat helpt mij om de stof beter te begrijpen. ▶▶
Rick, student bouwkunde

// Bewegende beelden en drukke pagina's leiden af en verstoren de concentratie. Vooral studenten met autisme, ADHD en andere cognitieve beperkingen kunnen daar last van hebben. Zij zijn net als veel andere studenten gebaat bij rustige webpagina's, duidelijke teksten en een heldere structuur. //

// Blinde studenten gebruiken hun eigen brailleleesregel of voorleessoftware om de inhoud te 'lezen'. Alles wat niet in tekst wordt weergegeven, missen zij. Afbeeldingen, tabellen, plaatjes, videobeelden, knoppen, flash-animaties etc. dienen dus een tekstueel equivalent te hebben. //

// Slechtziende studenten zullen vaak de teksten op het scherm willen vergroten. Voor hen is tevens een goed contrast van belang. Doordat zij zelf met software ook het contrast verbeteren, kan bestaand contrast wegvallen. //

// Veel dove mensen gebruiken bij voorkeur gebarentaal om te communiceren. Nederlands is niet hun moedertaal. Net als voor andere studenten voor wie Nederlands de tweede taal is, is de begrijpelijkheid van teksten voor hen dus heel belangrijk. //

// Een blinde student kan geen cursor zien en dus ook geen muis gebruiken. Navigeren op het scherm moet dus mogelijk zijn met het gebruik van het toetsenbord. Een eenvoudige en consistent toegepaste paginaopbouw en het gebruik van de 'koppensstructuur' in teksten zijn daarvoor een voorwaarde. //

// Mensen met een motorische beperking gebruiken soms alleen het toetsenbord of zelfs geavanceerde hulpmiddelen om op hun PC of laptop te werken. Net als voor blinde studenten is het voor hen belangrijk dat navigatie, links en knoppen zonder muis te bedienen zijn. //

/04/ De voordelen

1. Studeerbaarheid en het rendement van uw studenten nemen toe

Ca. 10% van de studenten ondervindt hinder van een functiebeperking. Een groot aantal studenten uit deze groep is met toegankelijke digitale informatie en leeropdrachten veel beter in staat om zelfstandig een studie te volgen. Dat draagt in hoge mate bij aan de studeerbaarheid en het rendement van uw opleidingen en uiteindelijk natuurlijk ook aan de latere zelfredzaamheid en participatie in de samenleving van betrokkenen.

2. Uw instelling levert meer kwaliteit

Digitale toegankelijkheid is een directe verbetering van de kwaliteit, vindbaarheid, duurzaamheid en bruikbaarheid van websites, systemen en apps voor iedereen. In tegenstelling tot wat soms wordt gedacht vormen de richtlijnen voor toegankelijkheid geen beperking voor de creativiteit, de dynamiek of de interactie. Integendeel! Sinds 2011 is de toegankelijkheid en studeerbaarheid van het onderwijs voor studenten met een beperking opgenomen in het accreditatiestelsel. Met beleid op digitale toegankelijkheid kunt u laten zien dat u richting geeft aan de kwaliteitseisen en dat u voorop loopt.

3. U toont maatschappelijke betrokkenheid

Een toegankelijke website ontwikkelen is het nemen van maatschappelijke verantwoordelijkheid. U laat zien dat u al uw gebruikers serieus neemt en niemand buiten sluit. Toegankelijke onderwijs- systemen en studiematerialen zijn een pré in marketing en hebben een aantrekkingskracht op nieuwe studenten.

4. Meer studenten weten u te vinden

Websites, digitale leeromgevingen en studie-informatiesystemen zijn pas echt toegankelijk als studenten met een functiebeperking ze net zo effectief kunnen gebruiken als studenten zonder een functiebeperking.

Bovendien: een toegankelijke site wordt beter 'gelezen' en is sneller vindbaar door zoekmachines als Google. Toegankelijke websites scoren hoger in zoekmachines.

5. Uw studenten en medewerkers zijn meer tevreden

De digitale leeromgeving en de studie-informatiesystemen werken voor iedereen naar behoren. Dat zorgt voor tevreden en trouwe 'klanten' op de korte en lange termijn. Een investering dus in een duurzame relatie.

6. U investeert en bespaart kosten

Toegankelijke systemen zijn toekomstbestendig en beter overdraagbaar. Onderhoud en beheer zijn eenvoudiger en dus zijn de kosten daarvan lager. Aanpassen of uitbreiden is geen probleem en relatief goedkoop. U bezuinigt op het inschakelen van externe expertise. Toegankelijkheid zie je niet altijd direct aan de buitenkant. Het zit 'm vooral in de achterliggende techniek.

7. ***Uw website is responsive en werkt voor iedereen***

Op alle platforms en op alle apparaten. In Internet Explorer, maar ook in Google Chrome. Op een oude PC en op de nieuwste smartphone of tablet. De toegankelijkheidsrichtlijnen optimaliseren de toegankelijkheid voor gebruikers die gebruikmaken van oudere webbrowsers, bepaalde plug-ins niet hebben geïnstalleerd of websites benaderen via mobiele platforms.

▶▶ In mijn geneticaboek wordt de tekst regelmatig onderbroken door een plaatje van een formule. Mijn spraakprogramma kan plaatjes niet lezen. Als de formule gewoon is uitgetypt weet ik ook om welke formule het gaat en kan ik mijn stof leren.

▶▶ Nanne, studente dierwetenschappen

▶▶ Ik vergroot alle tekst op mijn computer. Ook pas ik de kleuren en het contrast aan, dat leest rustiger voor mij. Maar daardoor zie ik nu niet meer welk deel van de oorspronkelijke tekst 'rood' of 'groen', 'fout' of 'goed' was. Het helpt mij als er geen kleuren in tekst worden gebruikt, maar gewoon beschreven staat wat 'fout' of 'goed' is. ▶▶ Elma, studente toegepaste psychologie

▶▶ Als informatie, bijvoorbeeld over het rooster, overzichtelijk is en ik niet teveel moet doorklikken, helpt mij dat. Dan zie ik gelijk waar ik heen moet voor mijn college. Op die manier kan ik plannen en op tijd komen. ▶▶ Tom, student Bouwkunde

Een aantal zaken vormt de basis voor het werken aan systematische verbetering van de digitale toegankelijkheid.

EUROPESE STANDAARD

Digitale toegankelijkheid wordt internationaal vormgegeven. Een standaard verplicht overheidsinstanties om bij inkoop, bouw en beheer van websites en apps te zorgen voor toepassing van toegankelijkheidseisen. Hiermee wordt de toegankelijkheid van content gewaarborgd voor mensen met een beperking, zoals slechtzienden en slechthorenden, en daarmee ook digitale toegankelijkheid voor ouderen en gebruikers in het algemeen.

Om aan te sluiten bij dit internationale beleid wordt voortaan niet meer gesproken over 'webrichtlijnen' maar over 'toegankelijkheidseisen'. Onder toegankelijkheid wordt verstaan dat websites en apps voor iedereen waarneembaar, bedienbaar, begrijpelijk en robuust moeten zijn. De eisen aan deze elementen bieden houvast om de komende jaren systematisch te werken aan de verbetering van de toegankelijkheid van digitale producten en online systemen.

- **EUROPESE STANDAARD**
- Europese standaard EN 301 549,
- opgesteld door de standaardiserings-
- organisaties ETSI, CEN en CENELEC,
- waarborgt de toegankelijkheid van
- content voor mensen met een
- beperking, zoals slechtzienden en
- slechthorenden, en daarmee ook
- digitale toegankelijkheid voor ouderen
- en gebruikers in het algemeen. Onder
- toegankelijkheid wordt verstaan dat
- websites en apps waarneembaar,
- bedienbaar, begrijpelijk en robuust
- moeten zijn.

De internationale standaard is vastgelegd in een Europese richtlijn die elke lidstaat verplicht om digitale toegankelijkheid in nationale regelgeving vast te leggen en om te waarborgen dat digitale kanalen van organisaties in de publieke sector toegankelijk zijn. Deze verplichting geldt voor websites, apps, en intra- en extranet.

NEDERLANDSE VERPLICHTING

De Nederlandse verplichting voor digitale toegankelijkheid voor overheidsinstanties is in juli 2018 in werking getreden onder de noemer 'Tijdelijk Besluit digitale toegankelijkheid voor de overheid'. Dit besluit verstrekt duidelijkheid over de wijze waarop de (semi-) publieke sector zich verantwoordt over en toezicht houdt op de digitale toegankelijkheid van de (semi-) publieke sector, in lijn met de Europese richtlijnen. In dit tijdelijk besluit staat dat websites en mobiele apps van overheidsinstanties volgens een stappenplan in 2021 aan de vereisten van toegankelijkheid moeten gaan voldoen. Dit gaat gefaseerd: in 2019 nieuwe websites en intranetten, in 2020 bestaande websites en intranetten en in 2021 alle mobiele applicaties

Door deze nieuwe wetgeving is er steeds meer aandacht voor digitale toegankelijkheid in zowel de publieke als private sector. Binnen (rijks)overheden maar ook bij bedrijven, zoals banken en

- **DE EUROPESE RICHTLIJN**
- De Europese richtlijn 2016/2102 werkt
- de vier elementen van de internationale standaard (waarneembaar,
- bedienbaar, begrijpelijk, robuust)
- verder uit in de ontwikkelde
- (functionele en meetbare) toegankelijkheidseisen voor ICT-producten en
- -diensten in Europa (2015-04). Deze
- standaard behelst een verzameling
- van technische eisen en specificaties,
- waaronder Web Content Accessibility
- Guidelines (WCAG 2.0, tevens ISO/
- IEC-standaard 40500:2012).

webwinkels, worden concrete stappen gezet om de komende jaren te kunnen gaan voldoen aan de internationale toegankelijkheidseisen en om hun maatschappelijke verantwoordelijkheid hierin op te pakken. Ook onderwijsinstellingen komen steeds meer in beweging.

WET GELIJKE BEHANDELING

Op 14 juli 2016 is in Nederland het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap in werking getreden. Het VN-verdrag bepaalt dat mensen met een beperking volwaardig moeten kunnen deelnemen aan de samenleving. Om te voldoen aan de eisen van het VN-verdrag handicap is de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte (WGBh/cz) op 14 juni 2016 uitgebreid met het aanbod van goederen en diensten.

Dit betekent dat deze wet ook geldt voor private aanbieders van goederen en diensten. Deze verplichting is op 1 januari 2017 verder uitgebreid. Aanbieders van goederen en diensten moeten, naast de individuele aanpassingen, geleidelijk zorgen voor de algemene toegankelijkheid voor mensen met een beperking. Ook als daar niet expliciet om wordt gevraagd.

■ NEDERLANDSE REGELGEVING

- In het Nederlandse 'Tijdelijk Besluit
- digitale toegankelijkheid voor de
- overheid' staat naast de vereisten van
- een stappenplan ook vast dat over-
- heidsinstanties op hun website of bij
- het downloaden van een mobiele
- applicatie, conform vastgesteld en
- gepubliceerd model, een actuele
- verklaring publiceren over de conformiteit van hun website of mobiele
- applicatie met dit besluit.

Alleen als er sprake is van onevenredige belasting geldt deze verplichting niet. Het College voor de Rechten van de Mens is toezichthouder op de naleving van het verdrag.

BINNEN HET ONDERWIJS

Ook onderwijsinstellingen hebben de taak hun digitale toegankelijkheid op orde brengen. Het is hen immers conform de WGBh/cz bij wet verboden om onnodig onderscheid te maken op grond van een functiebeperking of chronische ziekte bij het aanbieden van, of verlenen van toegang tot goederen of diensten, bij het sluiten, uitvoeren of beëindigen van overeenkomsten en bij het geven van loopbaanoriëntatie, advies of voorlichting.

Het in 2018 opgestelde Nederlandse programma '***Onbeperkt Meedoen***' concretiseert de uitgangspunten van het VN-verdrag en stelt vast dat het kabinet, VNO-NCW en VNG betekenisvolle stappen gaan zetten in het vergroten van de toegankelijkheid van websites en apps. Een aantal hogescholen en universiteiten tekenden een ***intentieverklaring*** waarin een gezamenlijke ambitie, procesafspraken en doelstellingen zijn opgenomen voor de implementatie van het VN-verdrag binnen de instellingen.

▶▶ Voor een dove student zoals ik moet alles wat via geluid wordt gecommuniceerd, ook op een andere manier weergegeven worden. Bij video's bijvoorbeeld via ondertiteling.

Ik kreeg studiemateriaal doorgestuurd, allemaal filmpjes waar ik niets aan had. Toen ik om een transcript vroeg, vertelde mijn docent dat die er niet was. Dat begrijp ik niet: die docent heeft de filmpjes gemaakt en ingesproken, dat doet hij toch niet uit zijn blote hoofd? ▶▶

Gerold, student

// Grote stukken tekst kunnen lastig zijn voor studenten met dyslexie. Zij gebruiken soms voorleessoftware. Ook zijn zij geholpen met het gebruik van een goede 'koppenstructuur' en een heldere opbouw. Een pdf-document moet geen afbeelding zijn, maar selecteerbare tekst bevatten. Voor studenten met dyslexie is ondersteuning van tekst door middel van beeld, tabellen en video overigens juist wél aan te bevelen. //

De **Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW)** vraagt aandacht voor voorzieningen die de toegankelijkheid en studeerbaarheid bevorderen voor studenten met een functiebeperking. Sinds 2011 is de toegankelijkheid en studeerbaarheid van het onderwijs voor studenten met een beperking opgenomen in het **Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs Nederland** van de NVAO. Binnen dit kader wordt onderzocht in welke mate het kwaliteitssysteem van instellingen voldoende is om de kwaliteit van het onderwijs voor haar studenten te borgen. Onderwijsinstellingen worden hierbij gevraagd om zich te verantwoorden over het beleid studeren met een functiebeperking en de voorzieningen die zij bieden, zoals bijvoorbeeld digitale toegankelijkheid.

▶▶ Ik kan niet bij de feedback van mijn docenten. Als ik op mijn manier op die knop klik, gebeurt er namelijk niks. Nu moet ik bij elke docent langs om mijn feedback te krijgen, beetje onzinnig als het digitaal beschikbaar is. Het helpt me als knoppen ook echt knoppen zijn en bedienbaar voor iedereen. ▶▶
Sam, student grafisch ontwerp

/06/ Een goede start naar toegankelijk hoger onderwijs

Werken aan digitale toegankelijkheid doet een appèl op bewustwording, kwaliteitsverbetering en duurzaamheid. Het is een veranderproces van de hele organisatie en alle medewerkers. Het beleid voor digitale toegankelijkheid geldt immers voor de totale organisatie, voor alle digitale systemen en voor alle elementen daarbinnen. Binnen uw organisatie zullen dus heel veel professionals, ieder op hun eigen manier, geconfronteerd worden met de consequenties van het toegankelijk maken van de digitale systemen. Dit veranderproces vraagt de nodige begeleiding, zowel procesmatig als qua inhoud en deskundigheid. Expertisecentrum Inclusief onderwijs (ECIO) en Stichting Accessibility kunnen u helpen op weg te gaan naar een digitaal toegankelijke instelling met alle voordelen van dien.

DIGITALE TOEGANKELIJKHEID HOGER ONDERWIJS

- Een procesmatige aanpak met 4 jaar doorlooptijd, in lijn met de Europese richtlijn.
- Je gaat als organisatie door een aantal fases, groeit en verbetert.
- Het proces start het meest optimaal met een probleem- en impactanalyse.
- Het hele proces en elke fase draait om bewustwording, verandermanagement en vraagt om concrete acties van medewerkers.
- Elke fase vraagt om specifieke acties voor de korte- en lange termijn.
- In elke fase hangt het fruit zowel laag als hoog.

In dit proces, in elke fase en bij elke actie kunnen wij u ondersteunen.

DIGITAAL TOEGANKELIJK

BEWUSTWORDING

START

MEERJARENAANPAK

PIT STOP

TIMELAPS

COMMITMENT

BEWUSTWORDING → **MEERJARENAANPAK** → **COMMITMENT** → **DIGITAAL TOEGANKELIJK**

- ▶ Inventariseren systemen, apps, websites
- ▶ Analyseren

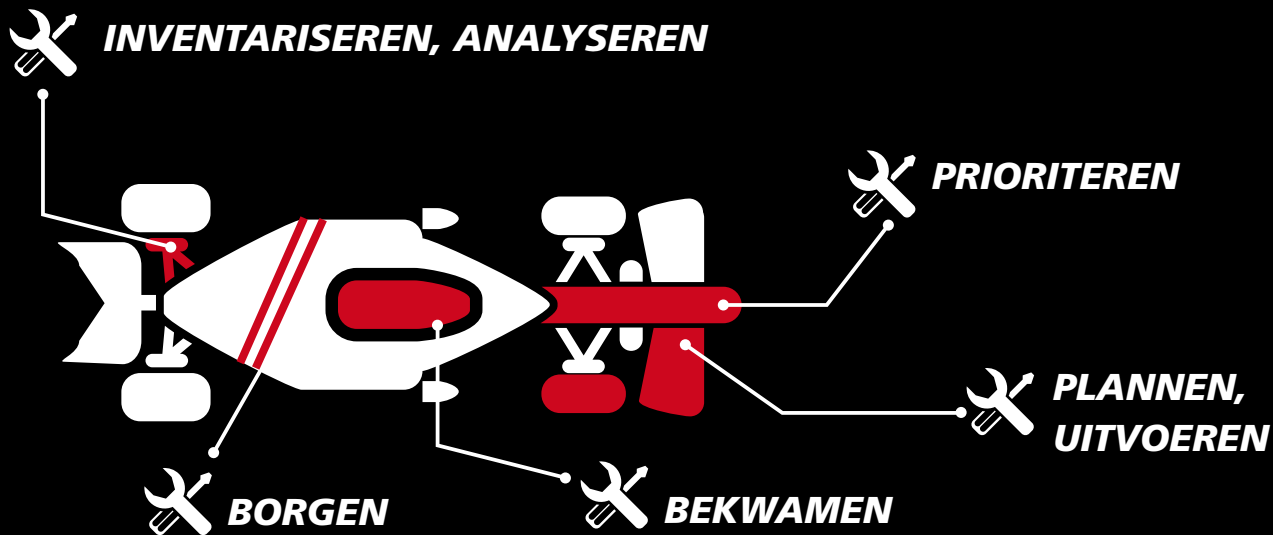
- ▶ Prioriteren
- ▶ Plannen maken met gebruikers, leveranciers, content- en applicatiebeheerders

- ▶ Uitvoeren
- ▶ Borgen & markeren
- ▶ Bekwamen

- ▶ 'In control'
- ▶ Toegankelijk blijven

Wij kunnen u helpen

PIT STOP

100 %

Digitale toegankelijkheid van het hoger onderwijs

ECIO EXPERTISECENTRUM

INCLUSIEF ONDERWIJS

Onderwijsinstellingen kunnen bij ECIO terecht voor advies en training op het gebied van digitale toegankelijkheid:

- workshops en studiedagen bewustwording digitale toegankelijkheid;
- beleids sessies rond creëren commitment;
- advies en begeleiding bij de implementatie.

ECIO combineert kennis over hoger onderwijs (accreditatie), functiebeperkingen en digitale toegankelijkheid om u zo goed mogelijk te adviseren over dit onderwerp. ECIO is onderdeel van CINOP.

www.ECIO.nl

STICHTING ACCESSIBILITY

Stichting Accessibility, expertisecentrum op het gebied van kwaliteit en toegankelijkheid van ICT, biedt diverse trainingen rondom de kwaliteit en toegankelijkheid van websites:

- inleidende trainingen en presentaties met veel achtergrondinformatie en praktijk voorbeelden;
- beleidsmatige trainingen voor beslissers;
- technische trainingen voor webbouwers en designers;
- trainingen voor webredacteurs.

De website www.accessibility.nl biedt heel veel handige informatie, tips, toolkits en bijvoorbeeld een lijst met toegankelijke bouwers. U kunt bij Accessibility de precieze onderzoeksgegevens over uw instelling opvragen of uw website laten toetsen.

www.accessibility.nl

Kijk ook op: <https://www.digitoegankelijk.nl/> en www.mensenrechten.nl

Deze brochure geeft instellingen handvatten voor de verbetering van de digitale toegankelijkheid. Duidelijk staat beschreven wat de voordelen en richtlijnen zijn.

Expertisecentrum inclusief onderwijs en Stichting Accessibility helpen u graag met het ontwikkelen van een meerjarenaanpak.

www.ECIO.nl

www.accessibility.nl

ECIO
leren zonder belemmering

 Accessibility
Digitale toegankelijkheid voor iedereen